

ИННОВАЦИОННЫЙ РАЗВИТОК НАЦИОНАЛЬНОЙ ОСВИТНЬОЙ СИСТЕМЫ

У статті розглянуто основні принципи розвитку національної системи вищої освіти, проблеми реформування системи освіти та чинники системи управління підприємством ринку освітніх послуг. Досліджена ієрархічна структура цілей і завдань освітньої установи, основні напрями реалізації Болонського процесу в Україні, щодо створення єдиного Європейського освітнього простору. Розглянуті пріоритетні напрями освітньої політики та заходи реформування освітньої системи України.

Ключові слова: інноваційний розвиток; освітня система; європейський освітній простір; вищий навчальний заклад; освітня установа.

Хаирова Е.А. Инновационное развитие национальной образовательной системы

В статье рассмотрены основные принципы развития национальной системы высшего образования, проблемы реформирования системы образования и факторы системы управления предприятием рынка образовательных услуг. Исследована иерархическая структура целей и задач образовательного учреждения, основные направления реализации Болонского процесса в Украине, о создании единого Европейского образовательного пространства. Рассмотрены приоритетные направления образовательной политики и меры реформирования образовательной системы Украины.

Ключевые слова: инновационное развитие; образовательная система; европейское образовательное пространство; высшее учебное заведение; образовательное учреждение.

Khairova E.A. Innovative development national educational system

The article describes the main principles of development of the national system of higher education, problems of reforming of the education system and the factors of an educational enterprise control system. Hierarchical structure of the goals and objectives of the educational institution, the main directions of implementation of the Bologna process in Ukraine, to create a single European educational space was investigated. Priorities of educational policy and measures for reforming of Ukrainian educational system were considered.

Keywords: innovative development of educational system; European educational space; higher educational institution; educational institution.

Реалії ХХІ століття породжують активізацію перманентного розвитку процесів глобалізації, зокрема євроінтеграції, які охопили не тільки економіку, але і систему освіти. Україна поступово приєднується до освітнього простору Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог, використовує інноваційні заходи у розвитку національної освітньої системи.

З огляду на це, у сучасних економічних умовах найважливішою характеристикою діяльності є його результати, які визначають конкурентоспроможність, потенціал в діловій співпраці, є гарантом ефективній реалізації економічних інтересів всіх учасників фінансових стосунків: як самої держави, так і її партнерів. Розвиток трудового потенціалу країни відбувається в умовах зміни характеру праці, структурних перебудовах в економіці, виникнення потреби в працівниках нового профілю, необхідністю розвитку особи. В працях зарубіжних та вітчизняних науковців знайшли відображення різні аспекти досліджуваної проблеми, зокрема:

глобалізація, євроінтеграція та інноваційне забезпечення якості освітніх послуг в умовах міжнародної інтеграції (Н. Балабанова, О.А. Горбашко, В. Мокін, О.М. Свінцов, О.В. Піліпенко, І.Г. Павленко та ін.).

Мета статті - дослідити особливості розвитку інноваційної національної освітньої системи, виділити тенденції й напрями її подальшого реформування.

В сучасних умовах розвиток інноваційної системи освіти є одним із вирішальних чинників відтворення інтелектуальних і продуктивних сил суспільства, створення конкурентоспроможної «економіки знань». Гармонізація освітніх систем, що відповідають цілям формування Європейського простору вищої освіти (ЄПВО), супроводжується створенням спільного освітнього і наукового простору, розробкою єдиних критеріїв і стандартів у галузі освіти і науки, забезпеченням якості вищої освіти.

Основними принципами, які обумовлюють розвиток системи вищої освіти (ВО) України в сучасних умовах, є:

- створення інноваційного простору на основі освітньої і наукової підтримки.
- освіта протягом усього життя;
- адаптація системи вищої освіти України до норм, стандартів і основних принципів Європейського простору вищої освіти;
- забезпечення соціального контексту вищої освіти, що обумовлює розвиток на принципах соціальної справедливості, відповідальності, загальнолюдських цінностей [6, с.31].

Необхідно створити, відсутню до теперішнього часу, єдину систему освітньої статистики і показників якості освіти, зіставну з світовою практикою, визначити місце і роль інноваційних методів в системі основних методів процесного управління, а також систему моніторингу освіти, без якої не може бу-

ти якісного управління розвитком системи освітньої установи.

Оскільки діюча система значною мірою є системою контролю за якістю, а не забезпечення якості, то розробка нової системи має бути побудована на основі:

- 1) розробки моделі стандартизації професійної освіти вищого навчального закладу як компонента системи якості;
- 2) моделювання менеджменту якості професійної освіти як компоненти системи якості;
- 3) визначення концептуальних і методологічних основ проектування системи якості в контексті регіональної системи професійної освіти [6, с. 33].

Реформування сучасної системи освіти виражається в залежності, яка представлена на рис 1.

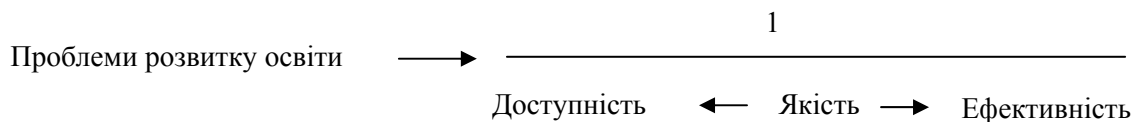


Рис. 1. Залежність доступності, якості, ефективності освіти від рівня проблем її розвитку

Проте розвиток активного елементу країни (трудоного ресурсу) відбувається в підприємствах ринку освітніх послуг, які включають чотири основні види:

1. Професійна підготовка. Існує початкова, середня і вища професійна підготовка робітників і фахівців із здобуттям документа про освіту (диплом, свідоцтво).

2. Підвищення кваліфікації. Виконується на професійних курсах, в школах менеджерів, на факультетах підвищення кваліфікації та в інститутах бізнесу, центрах з підвищення кваліфікації та інші.

3. Перепідготовка кадрів. Виконується в навчальних закладах, коли робітники опановують другу професію, а службовці - іншу спеціальність.

4. Науково-професійна освіта. Здійснюється для здобуття вищої професійної або наукової кваліфікації в аспірантурі або докторантурі.

Вищий навчальний заклад (ВНЗ) являється динамічною, саморозвиваючою і адаптуючою системою, яка входить, як елемент, в загальну систему освіти і науки України та є основним підприємством ринку освітніх послуг. Управління в цієї системі побудоване за традиційним ієрархічним принципом (міністерство, вищий навчальний заклад, факультети, кафедри, відділи і служби), це

припускає відносно демократичне узгодження основних рішень, які приймаються управляючими органами різного рівня. Для управління всіма видами діяльності освітньої установи (ОУ) формується модель системи управління.

Чинники, що враховуються при формуванні моделі системи управління підприємством ринку освітніх послуг [1, с.19]:

підприємство є складною динамічною системою, в управлінні якої присутні дії безлічі випадкових, маловизначених або невизначених чинників;

управління системою підготовки фахівців здійснюється по ієрархічному принципу з наданням високого ступеня автономії підрозділам;

основною метою підготовки фахівців є забезпечення національного господарства високоосвіченим і висококваліфікованим активним елементом трудового ресурсу відповідно до вимог економіки ринку праці, державних стандартів освіти, потреб регіонів та ін.;

якість і ефективність системи підготовки спеціалістів характеризується сукупністю кількісних показників, які визначають потенційні можливості підприємства в задоволенні потреб населення освітньою послугою і маркетингові дослідження якості

підготовки фахівців з різних професій за попередні роки;

рівні якості системи підготовки фахівців визначаються узагальненими показниками у формі навчально-педагогічного, наукового, соціально-культурного і матеріально-технічного потенціалів підприємства, залежних від чисельності і кваліфікації професорсько-викладацького складу, адміністративно-управлінського апарату, інженерно-технічного складу, людського контингенту, навчально-допоміжного складу, аудиторного фонду і його стану, матеріально-технічної бази, бібліотечного фонду і його стану та інше;

загальна оцінка потенційних можливостей ОУ і результатів його діяльності.

Основні чинники, які впливають на діяльність підприємства, яке надає освітні послуги [1, с. 20]:

конкурс з різних спеціальностей;
кількість відрхованих в процесі навчання;
природна структура професорсько-викладацького складу;

обмеженість бюджетного фінансування і невизначеності в отриманні бюджетних і позабюджетних коштів;

можливість розширення і модернізації матеріально-технічної бази лабораторій, кафедр, бібліотек і підприємства в цілому;

розподіл науково-педагогічних кадрів, допоміжного інженерно-технічного і лаборантського складу, розподіл виробничих площ і матеріально-технічних засобів.

Ієрархічна структура цілей і завдань, які повинні вирішуватись у ОУ в процесі своєї діяльності, - все це є основним в формуванні та вдосконаленні системи управління якістю підприємства. З позицій теорії менеджменту, у загальному випадку, доцільно говорити про наступні рівні управління, на прикладі ВНЗ:

1 рівень: первинний рівень або рівень безпосереднього навчального процесу (лекції, семінари, практичні заняття). Основна одиниця - викладач;

2 рівень: організація і координація роботи групи викладачів, об'єднаних освітнім напрямом. Основна одиниця - кафедра;

3 рівень: управління на рівні забезпечення педагогічного процесу, об'єднання декількох кафедр спорідненого напрямку - факультет і його керівництво. Основна одиниця - деканат;

4 рівень: організація всіх напрямів роботи ВНЗ - навчально-методичної, виховної, соціального забезпечення та ін., як складових підготовки фахівців. Основна одиниця - ректорат і його служби (відділи і управління).

Основні напрями державної політики у сфері освіти є сучасні реформи освітнього процесу, які пов'язані з передовими світовими тенденціями розвитку та співпали з корінними змінами соціально-економічних умов життя. Освіта найбільшою мірою залежить від держави та її політики, регулюючої її розвиток, а детальніше підвищенню статусу освіти в країні сприяє освітня політика держави. Таким чином, на сьогодні головним завданням освітньої політики України є забезпечення сучасної якості освіти з позиції економічного процесу формування трудового ресурсу - товару ринку праці на основі збереження його фундаментальності і відповідності актуальним і перспективним потребам особистості, суспільства і держави.

При реформуванні системи освіти, основною метою є підвищення якості освітньої діяльності ринку освітніх послуг і, як результат - підвищення якості здобутої в них освіти, тобто якості підготовки фахівців, здатних генерувати нові знання, прогресивні технології, розробляти і впроваджувати інновації, забезпечувати випуск високотехнологічної продукції [2, с. 372; 3, с. 132; 4, с. 16] та бути конкурентоспроможними як на національному, так і міжнародному рівнях.

В Україні задекларовані наміри щодо інтеграції у світову економіку і Європейський Союз на основі інноваційного шляху розвитку, тому вона повинна мати систему управління освітою, здатну відповідати на сучасні вимоги глобалізації, жорсткої конкуренції, інформатизації тощо. На європейському рівні цьому має сприяти впровадження ідей Болонської декларації «Проблема якості освіти і розробка зіставних методологій і критеріїв оцінки якості освіти» [5, с.16].

Очікується, що реалізація Болонського процесу приведе до створення Європейського освітнього простору, приведення вищої освіти в країнах до єдиних стандартів та критеріїв, що сприятиме працевлаштуванню випускників, збільшить мобільність студентів і викладачів, підвищить конкурентоспроможність вищої освіти. У цьому процесі наступні ключові моменти:

чітка уніфікація студентських документів, що забезпечить міжнародну конкурентоспроможність європейської вищої школи;

дворівнева система вищої школи для забезпечення стандартизації ступенів та спеціалізацій;

впровадження кредитної системи за Європейською кредитно-трансферною системою ECTS, яка стане багатопільовим інструментом визнання і мобільності студента, засобом реформування навчальних програм, а також засобом передачі кредитів ВНЗ в інші країни;

створення мережі агенцій з контролю якості і акредитації, незалежних від національних урядів та міжнародних організацій, також визначення критеріїв та загальної методології усіх ВНЗ європейських країн;

впровадження концепції безперервного навчання, в основі якої полягає ідея LLL (Life Long Learning) - освіти, сумарної по всій довжині життя;

партнерство студентських організацій та офіційних освітніх інститутів [6, с. 31-44].

Основною метою українського ринку освітніх послуг стало виживання в жорсткій конкурентній боротьбі і забезпечення своєї конкурентоспроможності, а заставою досягнення цієї мети стала якість послуг, що надаються. Досягнення поставлених цілей є пріоритетним завданням не тільки керівного апарата держави, але також повинне бути однією з основ діяльності керівництва підприємств освітньої системи.

Пріоритетні напрями освітньої політики України є:

забезпечення якості освітніх послуг і ефективності системи управління освітніми підприємствами;

створення структури освітньої системи, відповідної вимогам інноваційного розвитку економіки: впровадження освітніх інновацій, інформаційних, телекомунікаційних технологій, інтерактивних форм і методів навчання, гнучких навчальних програм перепідготовки і підвищення кваліфікації, вивчення, узагальнення та обмін позитивним вітчизняним й зарубіжним досвідом навчання;

забезпечення доступності якісної освіти, формування ефективних економічних відносин в освіті;

забезпечення системи освіти висококваліфікованими кадрами, їх підтримка державою і суспільством;

створення сучасної системи безперервної освіти;

підвищення фінансування освіти;

перегляд змісту державних стандартів, кваліфікацій тощо.

Один з пріоритетних напрямів реформування системи освіти - це модернізація існуючої галузевої моделі управління цією системою. Для цього передбачені заходи по забезпеченню державного управління з урахуванням суспільної думки, внаслідок чого, змінюються завантаженість, функції, структура і стиль центрального і регіонального управління освітою. У сучасних умовах управління освітою - це, перш за все, управління процесом його розвитку, а не тільки установами і людьми [7].

Доступність освіти залежить і визначається його якістю, чинниками якої є: статус та потенціал інтелектуального розвитку підприємства, попит і конкурс на спеціальність, плата за освіту та інше.

Відповідно до міжнародного стандарту ISO 9000:2005 ефективність освіти - це зв'язок між досягнутим результатом і використаними ресурсами, якими є витрачені зусилля на засвоєння освітньої програми, плата за освіту або використання засобів, що виділяються бюджетом [8].

Реформування освітньої системи України обумовлене входженням країни в єдиний Європейський освітній простір та передбачає проведення наступних заходів (рис. 2).

Результатом діяльності підприємств ринку освітніх послуг є кваліфікований фахівець високого рівня якості, професіоналізм і працевлаштування випускника, його кар'єра і зарплата.

Створення Європейського простору вищої освіти передбачає структурне реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміну освітніх програм і проведення необхідних інституційних перетворень у ВНЗ конкурентоспроможного та привабливого як для самих європейців, так і для студентів з усіх куточків світу.

У свою чергу, Європейський простір вищої освіти ґрунтується на міжнародному співробітництві; воно має усунути перепони та забезпечити широкий доступ до якісної вищої освіти, яке базується на принципах демократії і незалежності університетів, їх наукової та дослідницької самостійності; активізувати мобільність студентів і науково - педагогічних кадрів; підготувати молодь до активного життя в демократичному суспільстві, закласти основи для їх професійної кар'єри та особистого розвитку.

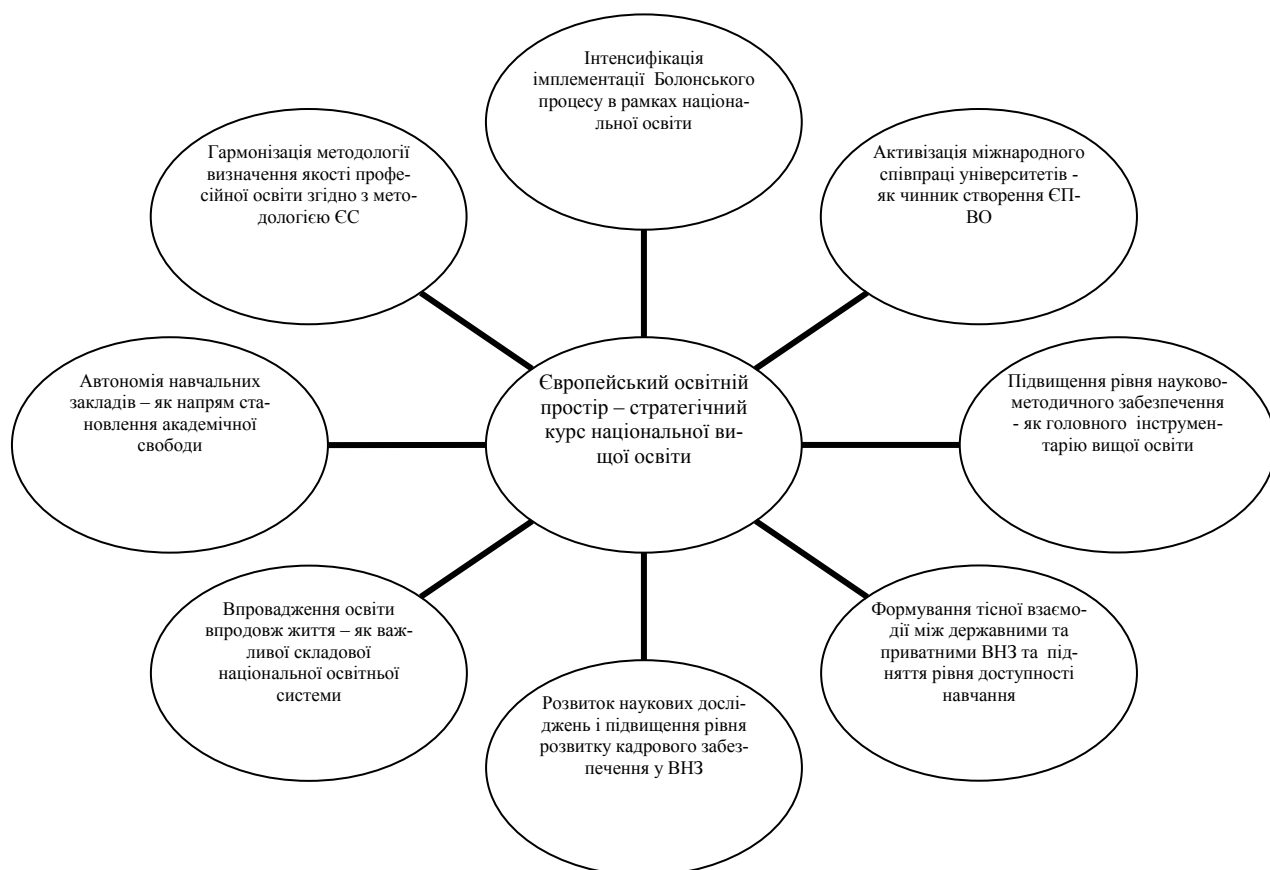


Рис. 2. Реформування освітньої системи України

ЛІТЕРАТУРА

1. *Управление факультетом: учеб. / под ред. д-ра экон. наук, проф. С.Д. Резника.* - М.: ИНФРА-М, 2008. - 696 с.
2. Башнянин Г.І. Значення освіти у стратегії розвитку перехідної системи економіки / Г.І. Башнянин, О.М. Свінцов, Т.В. Панчишин, М.Б. Шморгай // *Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техніч. праць.* - 2012. - Вип.22.6. - С.372 – 378.
3. Онищенко В.А. *Современные приоритеты управления качеством образования в Украине* / В.А. Онищенко // *Национальные концепции качества: опыт и перспективы международного сотрудничества: матер. 3-й Междун. научн.-практ. конф. (г. Санкт-Петербург, 28 сент. 2012 г.):* - СПб.: Изд-во Политехн. ун-та, 2012. - С. 131 - 134.
4. *Системи якості вищих навчальних закладів: теорія і практика* / [Волков О.І., Віткін Л.М., Хімічева Г.І., Зенкін А.С.]. - К.: «Наукова думка», 2006. - 301 с.
5. Nikolayenko S.M. *Higher Education reform in Ukraine and Bologna Process: Information materials* / S.M. Nikolayenko. - K.: KNUTE, 2007. - 46 p.
6. *Материалы итоговой коллегии Министерства образования и науки Украины «Высшее образование Украины - европейское измерение: состояние, проблемы, перспективы»* [Электронный ресурс] // *Nanotechnology News Network.* - Режим доступа: <http://www.nanonewsnet.ru/blog/nikst/problemu-obrazovaniya-na-Ukraine>.

7. Павленко И.Г. *Инновационное развитие образовательной системы* / И.Г. Павленко // *Ученые записки ТНУ им. В.И. Вернадского.* - Симферополь : Информ.-издат. отдел ТНУ, 2010. - Том 23 (62). - № 2. Спецвыпуск Серия экономика и управление. – С. 95-101.
8. Пилипенко Е.В. *Институциональная основа национальной инновационной системы в экономике знаний* / Е.В. Пилипенко, И.Г. Павленко // *Экономика Крыма.*- Симферополь : ВП ТОВ «АПЕКС».-2010.- №2 (31).- С. 28-32.

REFERENCES

Bashnyanin, G.I. and Svintsov, O.M., Panchishin, T.V., Shmorgay, M.B., *Znachennya osviti u strategii rozvitku perekhidnoi sistemi ekonomiki* [Significance of education in development strategy of transitional system of economics]. *Naukoviy visnik NLTU Ukraini*, no. 22.6 (2012): 372 – 378.

Materialy itogovoy kollegii Ministerstva obrazovaniya i nauki Ukrainy «Vysshее obrazovanie Ukrainy - evropeyskoe izmerenie: sostoyanie, problemy, perspektivy» [Higher education in Ukraine – European dimension: status, problems, perspectives] // www.nanonewsnet.ru/blog/nikst/problemu-obrazovaniya-na-Ukraine.

Nikolayenko S.M. *Higher Education reform in Ukraine and Bologna Process: Information materials* / S.M. Nikolayenko. - K.: KNUTE, 2007.

Onishchenko, V.A. *Sovremennyye priority upravleniya kachestvom obrazovaniya v Ukraine* [Modern

*priorities in control of educational quality in Ukraine].
Natsionalnye kontseptsii kachestva: opyt i perspektivy
mezhdunarodnogo sotrudnichestva, 2012: 131 - 134.*

Pavlenko, I.G. Innovatsionnoe razvitiye obrazovatel'noy sistemy // Uchenye zapiski TNU im. V.I. Vernadskogo. - Simferopol: Inform.-izdat. otdel TNU: 23 (2010): 95-101.

Pilipenko, E.V., Pavlenko, I.G. Institutsionalnaya osnova natsionalnoy innovatsionnoy sistemy v ekonomike znaniy // Ekonomika Kryma.- Simferopol: VP TOV «APEKS» no. 2(2010): 28-32.

«Sistemi yakosti vishchikh navchalnikh zakladiv: teoriya i praktika» [Quality systems in higher education institutions: theory and practice] / [Volkov O.I., Vitkin L.M., Khimicheva G.I., Zenkin A.S.]. - K.: «Naukova dumka», 2006.

«Upravlenie fakul'tetom» [Faculty control].- Moskva: INFRA-M, 2008.

Хаирова Эльнара Аккеевна,

к.э.н., преподаватель,

РВУЗ «Крымский инженерно-педагогический университет»,

E-mail: hairova.elnara86@mail.ru

Khairova Elnara Akkeevna,

Candidate of economic sciences, lecturer,
Crimean Engineering-Pedagogical University,

E-mail: hairova.elnara86@mail.ru